

BEVEZETŐ

Az utóbbi öt esztendőben sokkal többet hallunk az oktatási jogokról, a demokrácia alapvető értékeinek megjelenéséről az iskolában, egyetemen. Az oktatás szereplőinek érdeklődését jól jelzi, hogy az elmúlt esztendőben nagyon sokan kerestek meg bennünket tájékoztatást kérve jogaikról, lehetőségeikről. Még nem tudják, hogy sérültek-e jogaik, még nem kérnek eljárást, ám ismerni szeretnék a jog szabályait, mielőtt felelős döntést hoznak ügyükben. A tájékoztatás, az információk, szabályok átadása kiemelkedő fontosságú az oktatás világában. A tájékoztatáshoz való jog az oktatási jogok alapja. A közoktatásban a szülők – amint gyermekük eléri a tankötelezettségi kort – nem mérlegelhetnek szabadon, beíratják-e gyermeküket iskolába vagy sem. Az Alkotmányban rögzített tankötelezettség miatt – annak fennálltaig – a gyermeknek iskolába kell járnia. A művelődéshez való alkotmányos joghoz így módon kapcsolódik egy alkotmányos kötelezettség, a tankötelezettség. Ezért kap különös jelentőséget a tájékoztatás, és nemcsak az iskola kiválasztásakor, hanem a tanulói jogviszony végéig. A szülők – gyermekeikkel együtt – az ország második legnagyobb közszolgáltatásának igénybevevői. Ezért illetik meg őket jogosultságok. A pedagógusok pedig a közszolgáltatást nyújtják, ezért ők a kötelezettek e viszonyban. A közszolgáltatást jogszabályok és helyi normák alapján szervezik, a pedagógusok ezek alapján hozzák meg a döntéseket, akár napjában több alkalommal. Ez azt feltételezi, hogy a pedagógusok ismerik a vonatkozó szabályokat. Amennyiben az oktatási szereplők nem ismerik a rájuk vonatkozó szabályokat, megítélésünk szerint nem is képesek felelős döntéseket hozni.

Az iskolára vonatkozó legfontosabb szabályok ismertetésével, intenzív tájékoztatással számos vita megelőzhető. A tájékoztatás ugyanis nemcsak a szülőt és a diákot védi. Amennyiben a szülő a kimerítő tájékoztatást figyelmen kívül hagyva hoz döntést, nincs jogalapja a pedagógusra hárítani a felelősséget. A jogszabályok egyértelművé teszik hol van a család és az iskola felelősségének határvonala. Ezt az oktatási szereplők csak a jogszabályokból és az ezek alapján megalkotott helyi normákból ismerhetik meg. A jog zsinórmértékül szolgál a viták rendezéséhez. Ha az érintettek ismerik e szabályokat, demokratikus keretek között oldhatják fel konfliktusaikat. A jog ismerete és alkalmazása nélkül a viták rendezésének az alapja a hatalom, a pozíció, az indulat, az erkölcs, az ízlés lesz. Számos magánvitát lehet ezen értékek mentén lefolytatni és lezárni, de nem a közszolgáltatásban! A demokrácia egyik alappillére a jog uralma. Az iskola, az egyetem pedig a demokrácia része. Itt is érvényesülniük kell mindazon elveknek, értékeknek, amelyeket immár tizenöt éve vallunk és alkalmazunk az életünk számos területén. A közoktatás és a felsőoktatás közügy, tehát a demokratikus közjogi vita részévé kell válnia. Ha a vita kizárólag az oktatáspolitikusok és a pedagógusok között zajlik, az lehet érdekes, termékeny is akár, mégis kimaradnak belőle azok, akiket leginkább érint: a gyermekek, a szülők vagy a leendő szülők. A választópolgárok maradnak ki, akik beleszólhatnak abba, hogy képviselőik a rendelkezésre álló helyi, országos vagy uniós pénzeket hogyan használják fel a különböző közszolgáltatások megszervezésére és működtetésére, feladatok ellátására.

Az Európai Unióhoz való csatlakozás sajátos módon érinti az oktatást. A terület ugyanis nemzeti hatáskörben marad. Nekünk, magyaroknak kell végiggondolnunk milyen oktatást szeretnénk, nekünk kell meghoznunk a döntéseket. Nem kötnek bennünket EU-szabványok, szabályok, irányelvek, nem kell átvennünk közösségi normákat. E korlátlan szabadság azonban nem feledtetheti velünk, hogy az oktatásból kikerülő fiataloknak, diplomásoknak az Európai Unió kereskedelmében, szolgáltatásaiban, iparában, mezőgazdaságában, közigazgatásában kell dolgozniuk, alkotniuk, versenyezniük és megélniük. Ezért közügy az oktatás. Amikor a tanuló tiltakozik a testi fenyítés ellen, amikor a szülő sérelmezi a beígért angol tanítás elmaradását, amikor nem akar engedni az eltanácsolásnak, amikor a pedagógus sértőnek találja a harmadik szakértő kirendelését (hátha az talál valamit, ami elegendő a felmentéséhez), amikor a GYES-en lévő egyetemi hallgató felszólal, ha tőle költségtérítést kívánnak beszélni, akkor jogai védelmén túl jobbra, de legalábbis jogszerűvé akarja tenni a közszolgáltatást. A jogszerű oktatás a minimum. Attól még nem biztos, hogy jó is az oktatási intézmény vagy az oktatási rendszer. Ám jogállami keretek között lehetetlen olyan közszolgáltatást szervezni, amely jó ugyan, de jogszerűtlen. Az oktatásról sokan, sokszor fogunk vitázni. Minél többen és minél többet vitázunk, annál közelebb juthatunk a jó megoldásokhoz. De a hangsúly mégis a vitán van. Nem attól vagyunk ugyanis demokraták, hogy megtaláljuk a megoldásokat, hanem attól, hogy folyamatosan keressük azt. Számos esetben tapasztaljuk, hogy az intézményekben nincs mód vitázni, mert nem bíznak egymásban az oktatási szereplők. Ezért nincs is közöttük együttműködés. Az ilyen esetekben a sérelmeket elfojtják, ezért később azok hevesen, érzelmektől telítetten, szinte a megoldás reménye nélkül törnek a felszínre. Ahol azonban legalább alkalomszerűen mód van a vitára, helyrehozhatatlan károk, sérelmek ritkábban keletkeznek. Az érdekek természetesen különbözhetnek, a megoldások is, az ahhoz vezető utak is. A vita akkor értelmes, ha információk birtokában vagyunk és közös célunk a jó megoldások folyamatos keresése, a rossz döntések korrekciója a jog keretein belül, a jog szabályainak betartásával. Ezen vitáknak azonban van egy fontos feltétele: bízunk kell abban, hogy a másik félnek is ugyanazok a céljai. Ez pedig bizalom nélkül nem megy.

Gyakran tapasztalják az intézmények, hogy egyedül maradnak egy-egy fontos problémával. A fiatalok egymás közötti erőszakos cselekményei, a kábítószer- és alkoholfogyasztás, a HIV/AIDS terjedése, a szexuális felvilágosítás hiánya, a szegénység mind, mind olyan ügyek, amelyekben segítséget kell kérni. A hatóságok, a jogvédők, a kutatók, a rendőrök, az orvosok és nem utolsósorban a civil szervezetek komoly tapasztalatokkal rendelkeznek e témákban. Ha megtalálják az együttműködés formáit, akkor sem az iskolák, sem a családok nem maradnak magukra. A fiatalokat érintő fontos társadalmi problémák kezelésére sem a helyi, sem a nemzeti költségvetésben nem lesz több pénz. Az európai strukturális alapokban viszont van. Ám csak a széleskörűen együttműködő partnerek pályázhatnak sikerrel. Az Európai Unión belül az együttműködésnek nincs alternatívája.

Öt éve, megalakulásunk óta küldetésünknek tekintjük, hogy a szülőkkel, diákokkal, pedagógusokkal, hallgatókkal, oktatókkal és kutatókkal közösen jogszerűvé tegyük az oktatási

intézmények működését. Eljárásunkkal az együttműködést segítjük, elfogadtatva az iskolapolgárokkal, egyetemi és főiskolai polgárokkal, hogy bízhatnak a jog uralmában, bízhatnak az intézményekben, hiszen az intézmények vannak a polgárért és nem fordítva. Ha a kezdeményezéseink, ajánlásaink nyomán az intézmények orvosolják az okozott jogsérelmet, máris sokak bizalmát nyerték el. Amennyiben az intézmények számos ügyben együttműködnek egymással az állampolgárok érdekében, úgy megsokszorozzák a bizalmat. Az ilyen intézményekkel és intézményekben értelme van a vitának, a nézőpontok, érvek ütköztetésének. Ott meghonosodnak a demokratikus értékek, elvek és az oktatási szereplők egyre kevésbé érzik kiszolgáltatottnak magukat. A jog pedig nem ellenségük, hanem értékes segítőjük lesz.

Budapest, 2005. március 31.

Aáry-Tamás Lajos